

Iċ-ċampella, il-plejn u x- xiber: logħob ta' fuq is-swar Maltin

Kitba ta' Steve Borg

**Iċ-ċampella: logħba Bormliża
bil-flus u l-ġebel**

Tkellimt ma' Raymond Chircop Taċ-
Ċirott, li joqgħod Bormla nhar it-
Tnejn 7 ta' Ġunju 2004

"Meta tkun fqir trid tara kif se tivvinta l-logħob sabiex tgħaddi l-hin. Logħba minnhom jisimha ċ-ċampellaⁱ, li konna nilgħabu fuq is-sur ta' Santa Liena f'Bormla. Tintlagħab fuq it-torba, mhux il-qatran għaliex inkella jtiru l-flus u ċ-ċampella tibqa mixja. Tilgħab għal sold, tlett soldi u tmintax irbiegħi. Għal xejn ma tistax tilgħab għax ma hemmx sugu. Sa hamsa u għoxrin ruħ f'logħba konna. Bniedem ikollu ftit flus f'butu. Ikollok xi tlettax-il sena u tilgħab mal-kbar ukoll."

"Xi trid tagħmel biex tilgħab? Issib ġebbla barra u taħdimha għall-idejn, li tista' tahtafha sew. Dik insejnhulha ċ-ċampella. Imbagħad tagħmel għaxar passi lura mill-*master*, li kienet ġebbla wieqfa li warajha jkun hemm il-flus ta' min dahal għal-logħba."

"Hija logħba tal-Hadd filghodu u tintlagħab fuq is-sur. Jien qatt ma smajt li lagħbuha ż-Żejtun fejn twelidt. Biex tibda naqtgħu bl-

idejn. Ma tkunx taf kemm se johorġu l-ohrajn u jista' jitla' sa mija. Il-flus tad-dhul fil-logħba jitqieghdu wara l-*master* u jitgħattew bi ftit trab halli ma jtirux. Twaddab iċ-ċampella biex ittajjar il-*master* jew tqarribha lejn il-flus. Mhux faċli li tirbah ma' l-ewwel tefgħa. Iċ-ċampella tibqa' tilgħab fejn tinzel u ma tingabarx. Ta' warajk jista' jilgħab fuqek biex iwarrbek, ibiegħdek u jidhol flokok hu."

"Jekk tilgħab ma' l-ewwel tefgħa u ċ-ċampella tiġi fuq il-flus, ma tirbahx jekk il-*master* ikun għadu wieqaf. F'dan il-każ, iċ-ċampella tingabar biex terġa' titfa' minn wara l-linja, dejjem, meta jkun imissek, għaliex sa dak il-hin tkun għadek tilgħab. Jekk il-*master* ikun waqgħa u jkun imissek, għandek dritt li titlob li dan iwaqqfuh. Dan għaliex jekk ikun mimdud ikun hemm ċans kbir li toqorsu, itir il-bogħod mill-flus u ċ-ċampella ta' haddiehor tkun eqreb il-flus u jirbah hu."

"Mela biex tirbah irid ikollok iċ-ċampella eqreb lejn il-flus mill-*master* li jrid ikun mimdud. Issa jekk il-flus taru u l-*master*, li hu mimdud, ittajjar 'l hemm dawn il-flus jintrebħu skond iċ-ċampelli li hemm qribhom. Jistgħu jirbħu anki, ngħidu aħna, sebgha f'daqqa u tirbah skond il-flus. Jista' jmisssek ġiex tmintax irbiegħat u iehor jirbah tlett skorfini tat-tlett soldi. Dan għaliex jekk id-dhul maqbul ikun xelin, int tkun tista' tpoġġi munita wahda ta' xelin jew jekk trid tnax -il sold."

"Jekk tilgħab, taqleb il-*master* u dan jiġi fuq il-flus, li jkunu ktajjen u ċ-ċampella tiġik tmiss mal-flus, ma tihux jekk dan ikun mimdud. Ġieli jiġru ż-żinnijiet. Tilgħab u l-*master* li jkun mimdud jintlaqat u jiġi wieqaf. Ta' warajk jista' jidhol shab ma'

min għandu l-egreb ċampella mal-flus sabiex dak li jmissu jilgħab jipprova jwaqqa' l-*master*, jirbah l-iehor u jaqsam miegħu. Kulhadd ikollhu għajnejn ta' seqer għax ġieli kien ikun hemm aktar minn paga ta' ġimgħa qed tilgħab. Trid tkun mohħok hemm għax jahdmuk."

Il-plejn: logħba tal- Mandragġara Ġirbin

Tkellimt ma' Lawrence Ċiantar Tal-
Ġimgħa mill-Birgu nhar is-Sibt 5 ta'
Ġunju 2004.

"Il-plejnⁱⁱ hija logħba bil-ballun tal-lasktu jew tal-kamoxxa, li kienet tintlagħab il-Mandragġ tal-Birgu. L-antiki jsejnhulha l-bullarⁱⁱⁱ ukoll. Din il-logħba kienet tintlagħab mal-ħajt tas-sorijiet ta' Santa Skolastika. Kien kbir u ma kienx hemm twieqi li jtellfu. U s-sorijiet kienu tal-klawsura, mhux se johorġu għalik għaliex qed thabbat mal-ħajt tagħhom minħabba li dawk maqfulin hemm ġew. Mal-ħajt inhożzu linja qisha mogħla ġiex piedi mill-art, ġieli b'zebgha^{iv} sewda, hadra jew li ssib. Min jitfa' jrid jagħti d-daqqa bl-għekiesi ta' ġewwa tal-ponn magħqud jew bil-pala tal-id miftuħa."

"Dan irid iħabbat^v 'l fuq mil-linja u l-ballun irid imiss darba mal-art. Jekk il-ballun jolqot il-linja ta' mal-ħajt, mela dak li qed jilgħab irid jerga jhabbat. Min ikun imissu jilgħab ma jistax iħalli l-ballun imiss darbtejn mal-art. Jekk jiġri hekk, mela jiehu punt min ta d-daqqa. Min ilehhaq it-tmienja jew il-ħdax jirbah. Kull daqqa fiha l-ħsieb. Jekk tkun daqqa tal-għekiesi suppost tkun aktar b'saħħitha, iżda bil-pala tal-id meta tkun hdejn il-ħajt qed twieġeb għad-daqqa ta' qablek u kważi tmewwet il-ballun."

"**Gi** tintlaghab wiehed ma' wiehed, jew tnejn tnejn u anki tlieta tlieta. Loghba tiehum al-ghoxrin minuta. In-nies li jilghabuha kienu tan-naha tal-Mandra, hafna drabi barklora. Jo or u iex xelini jew tmintax irbieghi MI wiehed u tirbah lira u nofs jew ghal xi flixxun luminata. Ni u sitt gruppi ta* tnejn b'min jitlef jinqala'."

"Fix-Xitwa kienet tintlaghab is-Sibt u 1- add filghodu, i da fis-Sajf, wara nofsinhar. Jaqtghu ghal min sejitfa' 1-ewwel u dan jibda. Kont stajt thabbat mal-hajt kollhu. L-ghokiesi tal-ponn i ibhom pjaga, kollha grif. Hija loghba litrid tu a 1- a en. Jekk tolqot taht il-linja titef. Ilha tletin sena li spi at. Il-log ba waqfet meta ttieklet il-fa ata tas-sorijiet u ew il-karozzi. Spi ajna li Hum lanqas it-tfal tal-Mandra ma jafti x'inh. I da 1-linja tal-log ob hemm g adha mal- ajt."

IX-xiber: loghba bil-flus tad-Due Balli

Tkellimt ma* Roman Cutajar Tal-addied mill-Belt Vallettanhar il-Hamis 29 ta' Lulju 2004.

"Niftakar loghba msejjha x-xiber tintlaghab fnofs in Snin Hamsin. Kont g adni tifel ni ri mat-toroq tad-Due Balli, 1-Belt fejn trabbejt. Din il-loghba kienet tintlaghab mas-swar tal-Belt i da 1-aktar ma* dak tal-Baviera. Il-laghba kienu hafna drabi riel mid-Due Balli, sidien tal-briedel jew tal-hwienet tax-xorb ta' Strada Stretta. Dawn kien ikollhom hafna flus, anki mitt lira fuqhom, fi mien meta paga ta' ra el kienet xi tlett liri fil-imgha. U a na t-tfal, jekk ikollna sikspenz fil-but, konna niskantaw b'dawk il-flus kollha u l-ir iel kienu jke una."

"Tismagghom jgliidu "Imxi nhabbtuxiber!"^M

"Tilmah 1-ir iel ni lin ta' kuljum in-ni la tal-Fossa fejn idellel wara nofsinhar. Ghaliex din aktar tintlaghab fis-sajf ghax in-nies to ro. Jiehd u sehem minn iex sa' anki g axart ir iel. Kien hemm latrina, illum imtajjra, b'bejt lixx infistat tajjed minghajr trab u ebel u jilghabu fuqlia. Il-loghba tibda billi jiftiehm u ghal kemm hajilghabu. Jibdeu minn tmintax irbieghi sa anki tlett liri, hafna drabi b'muniti i da xi drabi anki b'iiri tal-karti li fuqhom jaghmlu bièca ebla."

"Il-flus li jintlaghbu, jitqieghdu flinja ma enb xulxin MI boghod mill-hajt skond kif miftiehem bejn il-laghba. Kulhadd jilghab bis-sold tieg u, jaghtuh kull forma, anki mg awe halli meta dan jit abbat mal-hajt ikun jista' jersaq qrib il-flus li hemm fin-nofs. Jaqtghu t-tokk u min ji i jibda. Kulhadd kellhu t-tattika tieghu kif ihabbat is-sold mal-hajt. Galadarba danjaqq a mal-art u jkun qrib il-flus, dak li jkun ghadu kif laghab ikejjel b'xibru minn fejn strah is-sold sal-flus. Dak li jilhaq b'xibru jirbah. I da dan mhux kollox, ghaliex jekk b'xibrek tilhaq is-soldi ta' addie or toqtolhom, ji ifieri jieqfu mil-loghba. Trid tarahom, kulhadd i ebed xibru."

"Min imissu jilghab jer a" jerfa' soldu, dejjem jekk ikun ghadu haj. Min kellu I-pala tal-id kbira kellu vanta, u mhux 1-ewwel darba jew tnejn li minn kellu xiber g ir tnaqqar. Il-loghba tista' ddum mill-ewwel tefgha ta' sold sa' anki nofs siegha. dejjem skond il-boghod li qed jifgħu."

"Din il-loghba kontra 1-li i i da qatt ma rajna puli ija HI hemm. Mhux 1-ewwel darba li kienu

jmtrebhu hamsa u ghoxrin lira f loghba. Ix-xiber ilha daqs tletin sena linqatghet. Hekk kiftelqu I-Amerikani u majnat Strada Stretta din bdiet tinqata'."

' aren Busuttil Tal-Lixka jitiakar lix-xjuh ta' Bormla jsejhu lill-munila lat-tminlax irbieghi bl-isem ta' èampella. Dan fi mien mela n-nofs lira u I-lira kienu ghadhom lal-karti. "Ikun hemm xi wiehed bajjad li se jbjaddek u jghidlek "Aghtini ampellar bhala hlas. Din f Bormla tintfieh hemm bhala munila qawwija.*" 14 la' Lulju 2004 f a - abbar.

"Roman Cutajar Tal-Haddied mill-Belt Vallettajiftakar varjant ta' din il-loghba likienet tintlaghab lejn 1-1955 mit-tfal tad-Due Balli fuq is-sur ta' Sant Iermu. "Konna nsejjhulha I - ama. Min ikun se jhabbat il-ballun irid ji ama isem ta' haddiehor fl-istess hin biex dak li jissemma irid ikun pront jaqbad il-ballun qabel ma dan jahbat darbtejn ma' 1-an." 7 ta' unju 2004 f Wied il-Ghajj.

^mTifsira ta' din il-loghba kitibha Anton Attard fl-artiklu *li-loghba tal-bullari fuq is-Sur iai-Toqba, fi-Birgu'*. Dan ie mitbugħ f L-Imnara, ar a 23, volum 6 numru 2 fi-1999. Jien hassejt likien hemm xitaghri siewi iehor marbut ma' din il-loghba li huwa xieraq liji i ddokumentat.

^lJohnv Elseworih jchidli li "xi hadd jahdem Sant* Anélu kien iddobba xi laned kbar ta - ebgha tal-lane tal-Ingli i, liju aw g all-qieg sabieħ ma j ommx ko li. Kienet lewn demm il-barri, qisha maroon, ahmar dagħmi. Tghidx kemm kienet tajba ghaliex ma' kull daqqa tal-ballun tal-kamoxxa mal-hajt. din kienet terbi - ebgh a, turi li nilaqtet il-linja u b'hekk taqta' hatha pareli u lied." 5 ta' unju 2004 fil-Birgu.

^vCju i ianiar il-Kaxma. mandra ar irbi. jgharrafhi li "min ikun se jibda l-loghba irid jghid "Senitma' jien". ghaliex inttkun qed ritma' l-baliun iill-hajt. Kieku tit-tennis. bl-Ingli tg id "It's my service". 7 ta' unju 2004 til-Birgu.